

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

БМ
253/2019

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

бр. 021-01-113/2019-02 датум: 25.6.2019. године

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности¹ да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности, Повереник за заштиту равноправности упућује здравственој установи _____

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Повереник за заштиту равноправности здравственој установи _____:

- да предузме мере из своје надлежности у циљу обезбеђивања да податке о ХИВ статусу пацијената и пацијенткиња здравствени радници уписују у рубрику у медицинској документацији која је предвиђена за уписивање дијагноза (или осталих дијагноза), истом величином и бојом слова којом се уобичајено уписују дијагнозе и стања од значаја за медицински поступак, коришћењем латинског назива и шифре болести према Међународној класификацији болести, повреда и узрока смрти.

Здравствена установа обавестиће Повереника за заштиту равноправности о предузетим мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема препоруке мера за остваривање равноправности.

Против ове препоруке мера за остваривање равноправности није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њоме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Образложење

Повереник за заштиту равноправности поступајући по притужбама дошао је до сазнања да се у појединим установама здравствене заштите у Републици Србији подаци о ХИВ статусу пацијената и пацијенткиња уписују на неадекватан начин, црвеном бојом или повећаним словима, ван рубрика у медицинској документацији која је предвиђена за уписивање дијагноза.

Устав Републике Србије² у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода³ у члану 14. забрањује дискриминацију, односно, прописује да се уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује без дискриминације по било ком основу.

¹ Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС“, број 22/09), члан 33. тач. 9.

² „Службени гласник РС“, број 98/06

³ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода („Службени лист СЦГ-Међународни уговори“, број 9/03, 5/05 и 7/05 – испр. и „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/10 и 10/15)

Одредбом члана 2. став 2. Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима⁴ гарантовано је да ће сва права која су у њему формулисана бити остваривана без икакве дискриминације засноване на раси, боји коже, полу, језику, вери, политичком или каквом другом мишљењу, националном или социјалном пореклу, имовном стању, рођењу или каквој другој околности. У Генералном запажању о недискриминацији⁵ Комитет за економска, социјална и културна права укључио је здравствено стање, а нарочито ХИВ статус у „другу околност“ из члана 2. став 2. Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима. У Генералном запажању наведено је да ХИВ статус не може да буде основ за различит третман у погледу приступа образовању, запослењу, здравственој нези [...].

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а које се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.⁶ Као посебан случај дискриминације, одредбом члана 27. прописана је дискриминација на основу здравственог стања.

Одредбом члана 21. Закона о здравственој заштити⁷ прописано је начело правичности здравствене заштите које подразумева забрану дискриминације у пружању здравствене заштите по основу расе, пола, рода, сексуалне оријентације и родног идентитета, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, здравственог стања, врсте болести, психичког или телесног инвалидитета, као и другог личног својства које може бити узрок дискриминације, док је одредбом члана 54. став 2. овог закона загарантована поверљивост података из медицинске документације пацијента.

Законом о правима пацијената прописано је да подаци о здравственом стању, односно подаци из медицинске документације, спадају у податке о личности и представљају нарочито осетљиве податке о личности пацијента, у складу са законом.⁸ Одредбом члана 14. став 1. овог закона прописано је да пацијент има право на поверљивост свих личних информација, које је саопштио надлежном здравственом раднику, односно здравственом сараднику, укључујући и оне које се односе на стање његовог здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре, као и право на заштиту своје приватности током спровођења дијагностичких испитивања и лечења у целини. Забрањено је да надлежни здравствени радник, односно здравствени сарадник, саопшти другим лицима личне информације из става 1. овог члана.⁹

У складу са одредбама члана 38. став 3. Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства,¹⁰ надлежни здравствени радник, односно здравствени

⁴ Закон о ратификацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима („Службени лист СФРЈ“, број 7/71)

⁵ Бр. 20/09

⁶ Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС“, број 22/09), члан 2.

⁷ „Службени гласник РС“, број 25/19

⁸ Закон о правима пацијената („Службени гласник РС“, број 45/13 и 25/19 - др. закон), члан 21. став 1.

⁹ Закон о правима пацијената („Службени гласник РС“, број 45/13 и 25/19 - др. закон), члан 14. став 2.

¹⁰ „Службени гласник РС“, број 123/14, 106/15, 105/17 и 25/19 – др. закон

сарадник и друго овлашћено лице дужно је да у поступку вођења здравствене документације и евиденција поштује највише стандарде људских права и безбедности пацијента, уз уважавање његових моралних, културних, религијских и филозофских убеђења. Одредбом члана 40. наведеног закона прописано је да подаци из медицинске документације пацијента представљају нарочито осетљиве податке о личности, и да су здравствене установе, приватна пракса и друга правна лица, дужна да прикупљање и обраду податка о личности пацијента врше на начин којим се обезбеђује остваривање права на приватност и права на поверљивост података о личности пацијента, у складу са законом којим се уређују права пацијента и законом којим се уређује заштита података о личности.

Ради обезбеђивања јединственог система вођења здравствене документације и евиденција у систему здравствене заштите у Републици Србији, одредбом члана 42. став 1. Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства прописано је да се примењују јединствени методолошки принципи и стандарди (дефиниције, номенклатуре, класификације, шифарници) и поступци за вођење здравствене документације и евиденција, креирање извештаја и достављање. Јединствене методолошке принципе, стандарде и поступке из става 1. овог члана прописује министар, на предлог завода за јавно здравље основаног за територију Републике Србије.¹¹ Правилником о обрасцима и садржају образаца за вођење здравствене документације, евиденција, извештаја, регистара и електронског медицинског досијеа¹² прописују се обрасци и садржај образаца за вођење основне здравствене документације и помоћних средстава за вођење евиденција у области здравствене заштите, садржај регистара и електронског здравственог досијеа, као и садржај извештаја, осим за области које су уређене прописима из те области: а) заразних болести (укључујући и болничке инфекције) и обавезне имунизације; б) трансфузиолошке делатности, трансплантације и биомедицински потпомогнуте оплодње, лекова и медицинских средстава; в) повреда на раду и професионалних обољења.

Законом о заштити становништва од заразних болести¹³ уређују се заштита становништва од заразних болести и посебна здравствена питања, одређују заразне болести које угрожавају здравље становништва Републике Србије и чије спречавање и сузбијање је од општег интереса за Републику Србију, спровођење епидемиолошког надзора и мера, начин њиховог спровођења и обезбеђивање средстава за њихово спровођење, вршење надзора над извршавањем овог закона, као и друга питања од значаја за заштиту становништва од заразних болести. Одредбама члана 5. овог закона прописано је да инфекција узрокована вирусом хумане имунодефицијенције (ХИВ-ом) спада у заразне болести над којима се спроводи епидемиолошки надзор и против којих се примењују мере спречавања и сузбијања заразних болести. Правилником о пријављивању заразних болести и посебних здравствених питања прописано је да се дијагноза заразне болести уписује на латинском језику и шифрира према важећој Међународној класификацији болести.¹⁴

Кодексом медицинске етике Лекарске коморе Србије¹⁵ прописана је дужност лекара да лекарску помоћ пружа свима једнако, без обзира на године живота, пол, расу, националну припадност, вероисповест, друштвени положај, образовање, социјално порекло, политичко или друго убеђење, имовинско стање, језик, културу, врсту болести, психички

¹¹ Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства („Службени гласник РС”, број 123/14, 106/15, 105/17 и 25/19 – др. закон), члан 42. став 2.

¹² „Службени гласник РС”, број 109/16 и 20/19

¹³ „Службени гласник РС”, број 15/16

¹⁴ Правилник о пријављивању заразних болести и посебних здравствених питања („Службени гласник РС”, број 58/18), чл. 13.

¹⁵ Кодекс медицинске етике Лекарске коморе Србије („Службени гласник РС”, број 104/16), члан 5.

или телесни инвалидитет или друго лично својство, поштујући људска права и достојанство сваког човека.

Правилником о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту¹⁶ прописани су минимални захтеви које је послодавац дужан да испуни у обезбеђивању примене превентивних мера за безбедан и здрав рад на радном месту, а Законом о безбедности и здрављу на раду¹⁷ прописане су мере чијом се применом, односно спровођењем осигурава безбедност и здравље на раду. Одредбом члана 35. овог закона прописана је дужност запосленог да примењује прописане мере за безбедан и здрав рад, да наменски користи средства за рад и опасне материје, да користи прописана средства и опрему за личну заштиту на раду и да са њима пажљиво рукује, да не би угрозио своју безбедност и здравље као и безбедност и здравље других лица.

Наведени прописи истовремено штите безбедност и здравље на раду, као и достојанство и интегритет особа које живе са ХИВ/АИДС-ом.

Упркос знатном напретку у превенцији ХИВ-а и бољем приступу третману у вези са вирусом у последње време, стигма и дискриминација особа које живе са ХИВ/АИДС-ом остала је предмет велике забринутости свих међународних организација које су активне у овом домену, наведено је у пресуди Европског суда за људска права у предмету *Kiyutin против Русије*¹⁸. У образложењу пресуде наведено је и да је у Декларацији о посвећености борби против ХИВ/АИДС-а назначено да је стигма погоршала последице епидемије за појединце, породице, заједнице и нације, те да суд сматра да су особе које живе са ХИВ-ом осетљива група која је већ дуго времена жртва предрасуда и стигматизације.

У Стратегији за превенцију и контролу ХИВ инфекције и АИДС-а у Републици Србији, 2018-2025. године¹⁹ наведено је да је од изузетног значаја поштовање и промоција људских права особа које живе с ХИВ-ом, кључних популација у ризику од ХИВ-а, као и других осетљивих групација становништва.

Имајући у виду наведено, Повереник, најпре, истиче да се, у складу са прописима о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства, подаци о болестима, стањима и повредама пацијената уносе у медицинску документацију и да је неспорно да се овлашћена лица, приликом уписивања оваквих података, руководе медицинским разлозима.

Правилником о пријављивању заразних болести и посебних здравствених питања прописано је да се дијагноза заразне болести уписује на латинском језику и шифрира према важећој Међународној класификацији болести.

Повереник указује на обавезу медицинског особља да у раду са пацијентима користе заштитну опрему, која је утврђена прописима из области заштите на раду и Посебним колективним уговором за здравствене установе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локална самоуправе²⁰. Додатно, треба имати у виду и чињеницу да многи пацијенти не знају за свој ХИВ статус, те због тога и постоје протоколи којима су прописани услови и начин коришћења заштитне опреме.

¹⁶ „Службени гласник РС”, број 21/09 и 1/19

¹⁷ „Службени гласник РС”, број 101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон

¹⁸ *Kiyutin v. Russia*, представка број 2700/10, пресуда од 10. марта 2011. године

¹⁹ „Службени гласник РС”, број 61/18

²⁰ „Службени гласник РС”, број 106/18

Имајући у виду претходно наведено, Повереник указује да превенција болести и заштита здравља становништва и запослених увек представља оправдан циљ, али за његово испуњење није потребно да се ХИВ статус евидентира ван места прописаног за то и на начин који није допуштен.

Особе које живе са ХИВ-ом имају право на приватност, нормално школовање, здравствену заштиту, рад, становање и недискриминишући однос у свим подручјима живота. Јавност треба упознати с важношћу превладавања предрасуда, незнања и спречавања дискриминације у циљу успешне контроле ХИВ инфекције и АИДС-а. Посебна одговорност свих запослених у јавним службама, а посебно у здравственим, васпитно-образовним и установама социјалне заштите је у домену уклањања предрасуда и сузбијања страха према особама који живе са ХИВ-ом. Јавно-здравствене мере у погледу здравствене заштите, запослења, образовања, социјалне заштите, становања и других друштвених активности морају се темељити на научним сазнањима о преношењу ХИВ-а, а не на претпоставкама, спекулацијама и страху.²¹ Како је у Стратегији за превенцију и контролу ХИВ инфекције и АИДС-а у Републици Србији наведено, чак око 41% здравствених радника у Републици Србији има дискриминаторан став према особама које живе са ХИВ-ом.²² Већина случајева стигме и дискриминације пријављених од стране ПЛХИВ бива почињено од стране здравствених радника.²³

Такође, особе које живе са ХИВ-ом, указују да је један од основних проблема са којима се суочавају стигма и дискриминација, па тако око 22% до 25% испитаника сматра да је имало искуство са дискриминацијом, али она углавном нису никоме пријављена²⁴. Уколико су случајеви дискриминације и пријављени, то је најчешће чињено ПЛХИВ удружењу. Основни разлог оваког стања је чињеница да жртве нису вољне да уђу у процес доказивања дискриминације из разлога што би њихов статус постао познат читавој заједници, што би опет могло да повећа ризик од поновне изложености дискриминацији. На то указује и податак да тек око 3%-4% испитаника јавно говори о свом статусу²⁵.

Према подацима из Редовног годишњег извештаја Повереника за заштиту равноправности за 2018. годину, на петом месту по бројности притужби налазе се притужбе због дискриминације по основу здравственог стања, а по том основу су управо најбројније притужбе поднете од стране особа које живе са ХИВ-ом. Ове особе су највише стигматизоване и дискриминисане у области пружања услуга и то најчешће у систему здравствене и социјалне заштите, али и у области рада и запошљавања, као и образовања. Забрињавајући је и податак добијен истраживањима да у Србији свега 7,7 одсто становништва нема дискриминаторан став према особама које живе са ХИВ-ом²⁶, а да чак 1/3 становништва узраста од 15 до 49 година не би купила поврће, воће и другу храну од ХИВ позитивне особе иако за такав став нема никаквих основа јер се ХИВ не преноси храном, ваздухом и социјалним контактом.

²¹ Стратегија за превенцију и контролу ХИВ инфекције и АИДС-а у Републици Србији, 2018-2025. године („Службени гласник РС”, број 61/18)

²² Горан Опачић. Истраживање знања, ставова и понашања здравствених радника у области ХИВ-а. (Београд: Институт за јавно здравље Србије "Др Милан Јовановић Батут", 2015) <http://www.batut.org.rs/index.php?content=1330>

²³ Александра Божиновић Кнежевић, Виолета Анђелковић и Радош Керавица. Мониторинг људских права особа које живе са ХИВ/сидом у Србији. (Београд: Човекољубље, Добротворна фондација Српске Православне Цркве, 2016)

²⁴ „Услуга подршке у заједници за особе које живе са ХИВ/АИДС-ом”, ауторка Слађана Барош, Унија организација које се баве заштитом особа које живе са ХИВ-ом и АИДС-ом у Србији, Београд 2018 – доступно на интернет страници: http://www.academia.edu/37068987/USLUGA_PODR%5%AOKE_U_ZAJEDNICI_ZA_OSOBE_KOJE_%5%BDIVE_SA_HIV_AID_S-om_PROCENA_ISHODA_Community-based_Peer_Support_Service_for_People_Living_with_HIV_Outcome_Assessment

²⁵ Исто, стр. 69

²⁶ Стратегија за превенцију и контролу ХИВ инфекције и АИДС-а у Републици Србији, 2018-2025. године („Службени гласник РС”, број 61/18)

Сагледавајући све наведено, Повереник за заштиту равноправности указује да је заштита људских права и стварање друштва и окружења без стигме и дискриминације према особама које живе са ХИВ-ом, битан услов за нормалан живот, али и оснаживање ових особа да јавно говоре о изазовима са којима се сусрећу како би се евентуални проблеми решавали у партнерству свих релевантних актера. За успешан одговор на ХИВ инфекцију предуслов је поштовање људских права. Препреке у остваривању људских права, постојање стигме, дискриминације, насиља и различите злоупотребе у значајној мери доприносе повећању осетљивости на ХИВ у кључним популацијама и смањењу квалитета живота особа које живе са ХИВ-ом.

Повереник за заштиту равноправности, поступајући у складу са чланом 33. тачка 9. Закона о забрани дискриминације, упућује препоруку мера за остваривање равноправности здравственим установама уз обавезу обавештавања о предузетим мерама у року од 30 дана од дана пријема препоруке мера за остваривање равноправности.

ПОВЕРЕНИЦА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Бранкица Јанковић

